

ДЕТЕКТИВ - ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АВТОРЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ОБЪЕКТІЛЕРІ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ӘДЕБИ ЖАНР РЕТІНДЕ: ҚОРҒАУ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН АНЫҚТАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Өмірәлі Шакарапұлы Жалаири

Қонаев университетінің ректоры, заң ғылымдарының докторы, профессор,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы, e-mail: vuzkunaeva@vuzkunaeva.kz

Айжан Амангелдіқызы Амангелді¹

Заң ғылымдарының докторы, Қонаев университетінің азаматтық-құқықтық
пәндер кафедрасының профессоры, М. Есболатов атындағы ҚР ІІМ Алматы ака-
демиясының Ғылыми-зерттеу орталығының ғылыми қызметкері, ҚР Ғылым және
жоғары білім министрлігінің ғылыми және ғылыми-техникалық қызметінің аккре-
диттелген сарапшысы; Алматы қ., Қазақстан Республикасы,
e-mail: aizhan_amangeldy@mail.ru

Аннотация. Мақала детектив жанрын авторлық құқық объектісі және әдеби жанр ретінде зерттеуге, сондай-ақ қорғау қабілеттілігі критерийлерінің проблемасына арналған.

Қазақ әдебиетінде детектив жанры кең таралмағандықтан, ғылыми тұрғыда қалың оқырман тарапынан қызығушылық туғызады. Сонымен қатар, шығармашылық зияткерлік қызметтің нәтижесі, авторлық құқық объектісі болып табылады.

Мақалада әдеби туындының ерекшеліктеріне талдау жасалып, қазақстандық және шетелдік авторлардың ғылыми көзқарастары келтірілген.

Алайда кез-келген туындыны авторлық құқық объектісі деп тануға болмайды, авторлық құқық объектісі деп тану үшін объектінің қорғауға қабілеттілігін айқындайтын белгілері болуы тиіс.

Туындылардың қорғау қабілеттілігі өлшемдерін айқындау туындыны құқықтық қорғауға жатады деп тануда маңызды болып табылады. ҚР заңнамасымен қорғау қабілеттілігі өлшемдері болып туындылардың шығармашылығы мен нысаны танылады.

Мақалада туындылардың мақсаты, мазмұны, қадір-қасиеті, сондай-ақ оларды білдіру тәсілдері мен нысандары туралы түсінік беріледі.

Заң әдебиетінде қорғауға қабілеттілік критерийлерін зерттеудің түрлі көзқарастары бар: шығармашылық, жаңашылдық, шынайылық және тағы басқалар. Шетелдік тәжірибеде біржақты пікір жоқ, АҚШ-та креативтілік деңгейі критерий ретінде қарастырылады. Қазіргі уақытта шығармашылық сипаты елеусіз туындыларды қорғаудың төменгі деңгейін анықтау тұжырымдамасы барған сайын назар аударуда.

Қазақстан Республикасының сот тәжірибесі дауларды шешуде материалды алу үшін авторлық сараптама және шығармашылық нәтижелердің сәйкестігі сияқты құралдарды пайдалана отырып, шығарманың шығармашылық сипатының, авторлық құқық Копирайт белгісінің болуын анықтау тәсілін ұстанады.

Туындыларды қорғау қабілеттілігі критерийлерін белгілеу тәжірибелік сипатқа ие өзекті мәселе болып табылады және оны шешу авторлық құқықты қорғауды пайдалана алатын туындыларды анықтау үшін қажет.

Түйін сөздер: детектив, жанр, әдебиет туындысы, қорғалу, шығармашылық, зияткерлік меншік, авторлық құқық.

¹ Хат-хабарларға арналған автор

ДЕТЕКТИВ КАК ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЖАНР В СИСТЕМЕ ОБЪЕКТОВ АВТОРСКОГО ПРАВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН: ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ОХРАНОСПОСОБНОСТИ

Жалаири Өмірәлі Шакарапұлы

*Ректор Университета Кунаева, доктор юридических наук, профессор,
г. Алматы, Республика Казахстан, e-mail: vuzkunaeva@vuzkunaeva.kz*

Амангельды Айжан Амангельдықызы

*Доктор юридических наук, профессор кафедры гражданско-правовых дисциплин
Университета Кунаева, научный сотрудник Научно-исследовательского центра
Академии МВД РК, аккредитованный эксперт научной и научной-технической
деятельности Министерства науки и высшего образования РК;
г. Алматы, Республика Казахстан, e-mail: aizhan_amangeldy@mail.ru*

Аннотация. Статья посвящена исследованию детектива как литературного жанра как объекта авторского права и проблеме критериев охраноспособности.

Детектив в казахстанской литературе не получил широкого распространения, и от того, вызывает научный интерес. Вместе с тем, является результатом творческой интеллектуальной деятельности, объектом авторского права.

В статье дан анализ особенностей литературного произведения, приведены точки зрения казахстанских и зарубежных авторов.

Однако не каждое произведение может быть признано объектом авторского права, для признания таковым объект должен обладать определенными признаками, для того чтобы стать охраноспособным.

Определение критериев охраноспособности произведений является важным при признании произведения, подлежащим правовой охране. Законодательством РК признаются таковыми творчество и форма произведений.

В статье раскрыты понятия назначения, содержания, достоинства, а также способов и форм выражения произведений.

В юридической литературе представлены разные точки зрения к изучению критериев охраноспособности: творчества, новизны, оригинальности и прочее. Отсутствует единство мнений и в зарубежной практике, в США в качестве критерия рассматривают уровень креативности. В настоящее время все больше привлекает к себе внимание концепции определения нижнего уровня охраноспособности, отличающий произведения с незначительным уровнем творческого характера.

Судебная практика РК при разрешении споров придерживается подхода определения наличия творческого характера произведения, знака Копирайт, используя такие инструменты как автороведческая экспертиза на предмет заимствования материала и совпадения творческих результатов.

Установление критериев охраноспособности произведений является актуальной проблемой, которая имеет практический характер, и ее разрешение необходимо для того, чтобы определить, какие произведения могут пользоваться авторско-правовой охраной.

Ключевые слова: детектив, жанр, произведение литературы, охраноспособность, творчество, интеллектуальная собственность, авторского право.

DETECTIVE AS A LITERARY GENRE IN THE SYSTEM OF COPYRIGHT OBJECTS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: PROBLEMS OF DETERMINING THE PROTECTION CAPACITY

Zhalairi Omirali Shakarapuly

*Rector of Kunaev University, Doctor of Law, Professor, Almaty, Republic of Kazakhstan,
e-mail: vuzkunaeva@vuzkunaeva.kz*

Amangeldy Aizhan Amangeldykyzy

Doctor of Law, Professor of the Department of Civil Law Disciplines of Kunaev University, researcher of the Research Center of the Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan, accredited expert of scientific and scientific-technical activities of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan; Almaty, Republic of Kazakhstan, e-mail: aizhan_amangeldy@mail.ru

Abstract. *The article is devoted to the study of the detective as a literary genre as an object of copyright and the problem of criteria of protection.*

The detective in the Kazakh literature has not been widely distributed, and therefore arouses scientific interest. At the same time, it is the result of creative intellectual activity, the object of copyright.

The article analyzes the features of the literary work, presents the points of view of Kazakhstani and foreign authors.

However, not every work can be recognized as an object of copyright, in order to be recognized as such, the object must have certain characteristics in order to become protectable.

Determining the criteria for the protectability of works is important when recognizing a work as subject to legal protection. The legislation of the Republic of Kazakhstan recognizes creativity and the form of works as such.

The article reveals the concepts of purpose, content, dignity, as well as ways and forms of expression of works.

The legal literature presents different points of view to the study of the criteria of protectability: creativity, novelty, originality, etc. There is no unity of opinion in foreign practice, in the USA the level of creativity is considered as a criterion. Currently, the concept of determining the lower level of protection capacity, which distinguishes works with an insignificant level of creative character, is increasingly attracting attention.

The judicial practice of the Republic of Kazakhstan in dispute resolution adheres to the approach of determining the existence of the creative nature of the work, the Copyright mark, using such tools as an author's expertise for borrowing material and coincidences of creative results.

The establishment of criteria for the protection of works is an urgent problem that has a practical nature, and its resolution is necessary in order to determine which works can enjoy copyright protection.

Keywords: *detective, genre, work of literature, protectability, creativity, intellectual property, copyright.*

DOI: 10.52026/2788-5291_2024_77_2_158

Кіріспе

Еліміздің қазіргі даму кезеңінде авторлық құқық саласындағы проблемалар реттелмей назардан тыс қалып отыр. Авторлық құқық объектілері интеллектуалдық қызметтің нәтижесі бола отырып, материалдық емес объектілер санатына жатады. Олар ерекше құқықтарды пайдалану мен қорғауға байланысты қатынастарды құқықтық реттеудің ерекшеліктерін анықтайтын идеалды және рухани табиғатымен сипатталады [1].

Адамдардың зияткерлік әлеуетін іске асыру нәтижесінде ғылым, әдебиет және өнердің жаңа туындылары жасалады. Бұл мақалада әдебиет туындыларына, атап айтқанда детектив жанрына назар аударғым келеді. Қазақстанда бұл категория толығымен кең таралмаған, сондықтан ғылыми қызығушылық туғызады.

Әдістер мен материалдар

Мақала диалектикалық, формальды-логикалық, жүйелік, салыстырмалы-құқықтық, технико-заңи сияқты ғылыми танымның жалпы және жеке зерттеу әдістерін пайдалана отырып дайындалған.

Нәтижелер мен талдаулар

Кемел Тоқаев қазақ әдебиетінде детектив жанрының негізін салушы, ол қалың оқырманға «Ұшқын», «Жұмбақ із», «Олар қоныстанған жер» және т.б повестер мен әңгімелердің авторы ретінде өз еңбектерінде өткір де тартымды сюжеттерімен және ондағы көтерілген сауалдарымен оқырмандар арасында қызу пікір тудырды [2].

М.Н. Шәкиев жазушының шығармаларын зерттеуде Кемел Тоқаевтың сол кезде

көпшілік байқамайтын, мән бермейтін мінез-құлық қасиеттері ашылып, образ жаңа туындылармен үндескендей әсер алғандығын жасырмайды. Кемел Тоқаев – атақты жауынгер, жазушы. Рухани қазынамызға үлкен үлес қосты. Жазушының өнегелі өмір жолы, қажырлы еңбегі, адами қасиеттері үлгі алуға тұрарлық. Ал оның шығармалары Қазақ әдебиеті тарихында өлмес мұраға айналды.

Өткен ғасырдағы тұлғалардың ел, Отан игілігі жолындағы адал, жанкешті еңбегін өкінішке орай, шынайы бағалай алмай келеміз [3].

Автор жинаған материалдар әйгілі қазақстандық кинорежиссер Шәкен Айманов түсірген «Атаманның ақыры» фильміне негіз болып, кеңестік киноның қазынасына енді [4].

Ал мұның бәрі шығармашылық интеллектуалдық қызметтің нәтижесі, демек, авторлық құқық объектісі болып табылады.

Зияткерлік меншік объектілерінің идеалдылық, материалдық емес сипаттағы, ерекше құқықтық қорғалуы және объективті түрде бейнеленуі сияқты қасиеттері бар деп танылады.

Алайда, зияткерлік меншік объектілерінің басым бөлігінде, атап айтсақ, Қазақстан Республикасының заңнамасында, оның ішінде Қазақстан Республикасының азаматтық құқығы ғылымында, әдеби шығармаларды талдауға және жанрларды зерттеуге тиісті көңіл бөлінбейтінін айта кеткен жөн.

Интеллектуалдық қызметтің нәтижелері материалдық емес объектілер санатына жатады. Объектілердің идеалды және рухани табиғаты ерекше құқықтарды пайдалану мен қорғауға байланысты қатынастарды құқықтық реттеудің ерекшеліктерін анықтайды.

Интеллектуалдық белсенділікті жеке тұлғалардың интеллектуалдық әлеуетін жүзеге асыру процесі ретінде ұғыну қажет, оның нәтижесі теориялық немесе қолданбалы сипатта болуы мүмкін жаңа білім болып табылады.

Кең мағынада, адамның интеллектуалдық әрекеті – адамның алған ақпаратты пайдаланудағы ақыл-ой қабілетімен байланысты психикалық, шығармашылық әрекеттің бір түрі. Адамның интеллектуалдық әрекеті оның жеке ақыл-ой қабілеттерінің көмегімен пайдаланатын білімдері мен басқа ақпараттарға негізделеді [5, 694 б.].

Интеллектуалдық қызметтің нәтижелері - бұл ақыл-ой, шығармашылық әрекеттің нәтижесі, мұнда материалдық емес объектіні қорғауды қамтамасыз ету үшін ойды объективті формаға келтіру маңызды орын алады [1]. Әрине, зияткерлік меншік объектілерінің азаматтық құқықтардың басқа объектілеріне тән емес өзіндік сипаттамалары бар, мысалы, олардың материалдық емес сипаты мен идеалдылығы.

Әдеби туынды дегеніміз не?

Әдебиет және өнер туындыларын қорғау туралы Берн конвенциясының 2-бабының (1) тармағына сәйкес «Әдеби және көркем туындылар» термині қандай тәсілмен және қандай түрде берілгеніне қарамастан әдебиет, ғылым және өнер саласындағы барлық туындыларды қамтиды, атап айтқанда: кітаптар, кітапшалар және басқа да жазбаша туындылар; дәрістер, үндеулер, уағыздар және басқа да осы тектес туындылар; драмалық және музыкалық-драмалық туындылар; хореографиялық туындылар және пантомималар; мәтіні бар немесе мәтіні жоқ музыкалық шығармалар; кинематографиялық туындылар, бұларға теңестірілетін, кинематографияға орайлас тәсілмен берілген туындылар; суреттер, кескіндеме, сәулет, мүсіндеме, графика және литография туындылары; сурет туындылары, оларға орайлас әдістермен жасалған туындылар теңгеріледі; географияға, топографияға, сәулетке немесе ғылымға жататын қолданбалы өнер туындылары; безендірулер/географиялық қарталар, жоспарлар, нобайлар мен пластикалық туындылар².

Берн конвенциясының мәтінінен конвенцияда тек туындылардың тізімі ғана берілгенін көруге болады.

Ұлыбританияның авторлық құқық, өнеркәсіптік үлгілер және патенттер туралы Заңына сәйкес (1988), «әдеби туынды» термині драмалық немесе музыкалық туындылардан басқа, жазбаша, ауызша немесе ән түрінде болатын және сәйкесінше мыналарды қамтитын кез келген туындыны білдіреді:

(a) кесте немесе жинақ, <...>

(b) компьютерлік бағдарлама [және

(c) компьютерлік бағдарлама үшін алдын ала жобалау материалы]³.

Осылайша, Ұлыбритания заңы әдеби туындының түсінігіне кеңірек қарастырады.

² Бернская конвенция по охране литературных и художественных произведений (измененная 28 сентября 1979г. (Официальный перевод) // <https://www.wipo.int/wipolex/ru/text/283702>. (жүзінген күн 22.11.2023 ж.)

³ Ұлыбританияның авторлық құқық, өнеркәсіптік үлгілер және патенттер туралы Заңы (1988 год) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30971220&pos=1;-15#pos=1;-15&doc_params. (жүзінген күн 22.11.2023 ж.)

С.А. Судариков туындыларды талдай отырып, әдеби туындыларды материалдық ортада бейнеленген көркемдік, публицистикалық және қолданбалы сипаттағы туындылар деп есептейді. Автордың ойынша, әдеби туындылар тек көркем әдебиет туындыларын қамтиды деп есептемеу керек. Әдеби туындыларға әдеби сценарийлер, либреттолар, мәтіндер мен ноталар, газет-журналдағы мақалалар, күнделіктер, хаттар, т.б. жатады. Автор ғылыми, ғылыми-көпшілік, танымдық бағыттағы, материалдық ортада бейнеленген жазба жұмыстарын ғылыми еңбектерге жатқызады [6, 62-66 б.].

Д.А. Братусь әдеби туындылардың келесідей ерекшеліктерін анықтайды:

- 1) көркем ойдың болуы;
- 2) идея мен форманың бір мезгілде болуы;
- 3) мазмұнның тұтастығы;
- 4) құрылымдылық,
- 5) минималды резервтеу,
- 6) шындық пен қиялдың бірлігі;
- 7) көркемдік техниканың болуы [7, 218-220 б.].

Д.А. Братусь, «әдеби туынды» ұғымы тек көркем шығармаларды: 1) поэма, 2) өлең, 3) повесть, 4) авторлық ертегі (яғни халық шығармаларына қатысы жоқ ертегі, өнер), 5) көркем роман, 6) проза, 7) эпопея, 8) басқа да көркем шығармаларды қамтуы керек деп санайды [7, 221 б.].

Детектив жанрын көркем туынды ретінде танудың барлық критерийлеріне сай келетіндіктен әдеби туындылар қатарына қосу керек деп есептейміз.

Зияткерлік меншік объектілері материалдық емес және идеалды сипатқа ие, олар адам шығармашылығының нәтижесі, рухани және құнды қасиеттердің көрінісі екендігін білдіреді. Бұдан шығатыны, кез-келген туындыны авторлық құқық объектісі деп тануға болмайды, олай деп тану үшін объект қорғау қабілеттілігіне ие қандай да бір белгіге ие болуы тиіс.

Сондай-ақ, «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» ҚР Заңының 8 бабына сәйкес, мыналар авторлық құқық объектілері болмайды:

- 1) ресми құжаттар (заңдар, сот шешімдері, заң әкімшілік, сот сипатындағы және дипломатиялық сипаттағы өзге де мәтіндер), сондай-ақ олардың ресми аудармалары;
- 2) мемлекеттік нышандар мен белгілер

(жалаулар, елтаңбалар, ордендер, ақша белгілері және өзге де мемлекеттік нышандар мен белгілер);

3) халық шығармашылығы туындылары;

4) оқиғалар мен фактілер туралы ақпараттық сипаттағы хабарлар⁴.

Осылайша, туындыны құқықтық қорғауға жатады деп тану кезінде туындыларды қорғау критерийлерін анықтау маңызды болып табылады.

«Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» ҚР Заңының 6 бабының 1 тармағына сәйкес авторлық құқық мақсатына, мазмұны мен маңызына, сондай-ақ берілу әдісі мен нысанына қарамастан, шығармашылық еңбектің нәтижесі болып табылатын ғылым, әдебиет және өнер туындыларына қолданылады⁵. Авторлық құқық заңында шығармашылыққа не жататынын анықталмаған.

Оқу әдебиетінде шығармашылық - адамның бар қабілеттеріне, қоршаған шындықты қабылдауына және алған біліміне сүйеніп отырып, жаңа идеяларды, бейнелерді, ұсыну формаларын, әртүрлі мәселелердің шешімдерін, өз ойын білдіретін және адамның сезімдері мен көңіл-күйлері туралы психикалық әрекеттің ерекше түрі. Шығармашылықтың нәтижесі әрқашан жаңа дүниеге айналады, бұрынғыдан өзге бір түрімен (маңызды және елеусіз) ерекшеленеді. Бұл жағдайда шығармашылық күрделі қатаң сипатқа ие болады [5, 694 б.].

Ю.Л. Косякованың пікірінше, шығармашылық қызмет - ақыл-ой, ойлау немесе басқаша айтқанда, зияткерлік, идеалды бейнелерді жасауға қабілетті қызмет түрі болып табылады [8, 165 б.]. Шығармашылықты субъективті санат болып табылады деген ұстаныммен келісеміз.

Сот практикасында сондай-ақ шығармашылық қорғау қабілетінің өлшемі болып табылатын тәсіл қолданылады. Мысалы, Б. авторлық құқықты бұзғаны үшін зиянды өтеуді өндіріп алу туралы талап арызбен соқа жүгінеді. Талап қоюға оның «Огни Мангыстау» газетінде отыз мақала дайындап жариялауы түрткі болған. Мақалалар жарияланғаннан кейін Талап қоюшы мақала жариялаушы ретінде М. жеке кәсіпкерлігі болып табылатын «К» журналының бірнеше нөмірлерінен тауып алады. Мақалалар автордың келісімінсіз және қаламақы төлен-

⁴ «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» ҚР 1996 жылғы 10 маусымдағы N 6-І Заңы. // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1005798&pos=203;-34#pos=203;-34&sdoc (жүзінген күн 22.11.2023 ж.)

⁵ «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» ҚР 1996 жылғы 10 маусымдағы N 6-І Заңы // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1005798. (жүзінген күн 22.11.2023 ж.)

бей жарияланған. Жауапкер М., талап қоюға қарсылық білдіріп, дау шыққан мақалалардың ақпараттық жанрға жататындығын, сондықтан авторлық құқық объектісі болып табылмайтынын алға тартады. Талап қоюшы өз жұмысын газет редакторларының нұсқауы бойынша жүзеге асырғандықтан, бұл жағдай, М.-ның пікірінше, Б.-ның авторлығын жоққа шығарады. Сот талап арызды қанағаттандырады, себебі, Б.-ның отыз мақаласы авторлық құқық объектісі болып табылады деп санайды, өйткені олар жазылған ақпараттық жанр журналисттен арнайы білімді талап етеді және фактілерді баяндау емес, он бір пікірден, мәлімдемелерден, өз ұстанымынан және қамтылған оқиғаларға деген көзқарасынан тұратын шығармашылық жұмыс болып табылады [9, 34 б.].

Туындылардың мақсатын, мазмұнын, артықшылықтарын, сондай-ақ әдістері мен формаларын толығырақ қарастырсақ.

Авторлық құқық объектілерінің ғылыми тұжырымдамасын жасауға үлкен үлес қосқан А.П. Сергеев, ол әдебиет пен өнер теориясында шығарманың элементтерін ажыратады. Олардың қарыз алуы пайдаланушыға ешқандай міндеттеме жүктемейді, яғни бұл авторлық құқықты бұзу болып табылмайды. Шындығында, бір тақырыпта, бір материалда кез-келген сан шығарма тудыруы әбден мүмкін, авторларға ұсынылған оқиғаларды, кейіпкерлерді, олардың іс-әрекеттерін, т.б. ұқсас интерпретация беруге ешкім тыйым салмайтыны анық [10, 158 б.].

Айта кету керек, А.П. Сергеевтің жұмыстардың негізгі элементтеріне деген көзқарасының зияткерлік меншік құқығы теориясы үшін тұжырымдамалық маңызы бар. Авторлық құқық объектілерін анықтау кезінде туындының мазмұнына оның атауы сияқты элементі де кіреді. Дегенмен, ғалымның пайымдауынша, егер атау түпнұсқа болса, ол құқықтық қорғауды талап етеді. Одан әрі автор туындының бейнелері мен тілін туындының «заңдық маңызы бар» (қорғалған) элементтері деп санайды. Көркем образ деп шындықты бейнелеу және суретшінің өнерге тән ойлары мен сезімдерін білдіру формасы түсініледі.

А.П. Сергеев авторлық құқық ғылымында суретші жасаған бейнелер шығармашылық қызметтің нәтижесі болып табылатын және оны жасаушының даралығын көрсететін-

діктен, оның құқықтық қорғауға ие болатын шығарманың ішкі формасы деп аталатындығын көрсетеді. Шығарманың бейнелеріне жаңа сыртқы пішін берілген жағдайда, жаңа, шығармашылық тұрғыдан дербес жұмыс жасау үшін алуға болады деп есептеледі.

Бұл ретте заң туындының түпнұсқасы авторының міндетті келісімін және сәйкестік көзін көрсетуді талап етеді. А.П. Сергеев көзқарасынша, бөлетін келесі элемент - бұл шығарманың тілі, ғалым авторға тән көркемдік бейнелерді жасаудың құралдары мен әдістерін түсінеді. Басқаша айтқанда, туындының тілі – автор қолданатын бейнелі және мәнерлі құралдардың жиынтығы. Туындының тілі дереккөзді көрсету арқылы дәйексөз қолдану жағдайында сәйкестікке ұшырамауы тиіс [10, 159 б.].

Осылайша, әдеби туындыны бағалау кезінде шығарманың элементтерін талдауға назар аудару керек, себебі, бұл қорғалатын туындыны «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» ҚР Заңына сәйкес авторлық құқық объектісі болып танылмаған нәтижелерден ажыратуға мүмкіндік береді.

Ғылым, әдебиет және өнер туындылары – олардың сыртқы келбеті мен материалдың ішкі ұйымдастырылуының үйлесімі болып табылатын нысанның айрықша белгісі болып табылатын шығармашылық қызметтің нәтижесі. Әдеби, музыкалық шығарма немесе бейнелеу өнерінің туындысы болсын, олардың нысаны әрқашан бірдей. Бұл бірегей, сондықтан түпнұсқаның авторын есепке алмағанда, оны басқа адам жасай алмайды немесе тіптен қайталай алмайды [5, 723 б.]. Яғни, ғылым, әдебиет және өнер туындыларында объективтіліктің белгілері (қорғау қабілеттілігі критерийлері) болуы тиіс, жаңашылдық пен бірегейлік (бірегейлік), сонымен қатар авторлық құқық объектілері ретінде танылу үшін шығармашылық жұмыстың нәтижесі болуы қажет.

Авторлық құқықтың объектісі тұтас туынды ғана емес, оның бір бөлігі де болуы мүмкін, бұл «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» ҚР Заңының 6-бабының 3-тармағында көрсетілген, оған сәйкес Заңның осы бабының 1-тармағында аталған белгілері бар және дербес қолдануға болатын туынды бөлігі (оның атауымен, кейіпкерлердің атауларымен қоса) авторлық құқық объектісі болып табылады⁶.

Авторлық құқық объектілерін қорғаудың

⁶ «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 10 маусымдағы N 6-І Заңы. // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1005798. (жүзінген күн 22.11.2023 ж.)

сөзсіз шарты мен критерийі жаңалық болып табылады, тек бірінші рет жасалған авторлық құқықпен қорғалатын объектілер ғана құқықтық қорғауға жатады. Бір сөзбен айтқанда, авторлық құқық объектілері болып тұңғыш рет жасалған ғылым, әдебиет және өнер туындылары табылады.

А.В. Кашанин авторлық құқық логикасы заңды құрылым ретінде туындының нысаны мен мазмұны туралы доктринаны қорғалатын туындылардың (шығарма элементтерінің) шеңберін анықтау мақсатында жеткіліксіз дәлдікпен сипаттайды деп санайды. Алайда, әрбір нақты жағдайда авторлық құқықпен қорғалатын туындыны (не оның элементін) қорғалмайтын зияткерлік өнімдерден, сондай-ақ өзге де күзет жүйелерімен қорғалатын нәтижелерден ажырату міндетін тиімді шешуі, сондай-ақ, оны жою мүмкіндігі көбінесе авторлық құқықтың логикасына сүйене отырып, шығарманың шығармашылық сипатының бірыңғай критерийін қалыптастыру мәселесін авторлық құқықтың ұлттық доктринасында қаншалықты шеше алғанына байланысты [11].

А.Ю. Копылов, зияткерлік қызметтің белгілі бір нәтижесін авторлық құқықты қорғау объектісі ретінде шығармаға жатқызу үшін бағалау кезінде жеке тұлғаның өзіндік ерекшелігін де, жеке ерекшеліктерін де ескеруге мүмкіндік беретін күрделі субъективті-объективті критерийді басшылыққа алу керек, жеке шығармашылығынан көрінеді деп есептейді [12, 60 б.].

Осылайша, авторлардың пікірі қорғауға қабілеттілік критерийлерін жан-жақты зерттеуге бағытталған.

Әдеби туындыларды қорғау критерийлерін анықтау туындыға қатысты дауларды шешу, ол туындының авторлық құқық объектісі ретінде танылатын-танылмайтындығы анықталуымен маңызды болып табылады, өйткені анықтайды. Қазіргі уақытта заңнама туындының шығармашылық сипаты мен нысанын ғана ескереді.

Авторлық құқық дауларын қарау кезінде қазақстандық соттар туындының екі критерийге сай болуын заңда реттейтінін негізге алады: біріншісі – шығармашылық қызметтің нәтижесі болуы және екіншісі – объективті нысанда көрсетілуі тиіс, демек, шығармашылық критерийі. сот төрелігін жүзеге асыру кезінде ескеріледі.

Сот ұстанымы, мысалы, журналистің репортажы, сюжеті, мақаласы және басқа да жұмыстары ақпараттық сипатта болса да, егер авторға жаңа, бірегей туынды жасауға

мүмкіндік берген шығармашылық элементі болса, онда фактілерді әдеттегі растау емес, туынды деп танылуы мүмкін екендігін негізге ала алады [9, 78 б.].

Шынайылық критерийі көбінесе пікірталас тақырыбы болып табылады. Мысалы, Жоғарғы Соттың әйгілі шешімінде Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co. , бұл XX ғасырда АҚШ-та авторлық құқықты дамыту тұрғысынан маңызды деп саналады [13]. Даудың мәні телефон нөмірлерінің жиынтық анықтамалығын жариялаған Feist Publications, Inc. компаниясының Rural Telephone Service Co телефон компаниясы құрастырған басқа анықтамалық бөлігінің сәйкестігі болды. Сонымен қатар, сәйкестігі бар анықтамалық осы түрдегі басылымдар үшін әдеттегі жазылушыларды жіктеу критерийлерін қолдана отырып, стандартты схема бойынша құрастырылған.

Жоғарғы Сот жұмыстарды қорғау шарттары мен құқықтық қорғау көлемі туралы екі іргелі мәселені шешуге тиіс болатын. Жоғарғы Соттың шешімі негізінен авторлық құқық жүйесінің негізгі ұстанымдарынан бас тартуды қамтыды: креативтік теориясы толық қолдау тауып, ал, а доктрина sweat of the brow доктринасы теріске шығарылды. Дербес шығармашылық қызмет зияткерлік өнімге монополия беруді өздігінен қаржыландыруға қабілетсіз екені анықталды, өйткені тұтастай алғанда зияткерлік қызметтің нәтижесі де, оның жекелеген элементтері де бірегей болып қалуы және жалпыға қолжетімді материал болуы мүмкін. Бұл, ең алдымен, қарапайым фактілерге, сондай-ақ авторы жоқ, тек зияткерлік өнімді жасаушы ғана ашқан және қарызға алатын принципті қайталанатын идеялар мен оларды білдірудің стандартты нысандарына қатысты. Осыдан американдық авторлық құқық жүйесі үшін екі маңызды нәтиже шығады. Біріншіден, авторлық құқықты басқа зияткерлік өнімдерге тәуелсіз жасалған (яғни көшірілмеген) ғана емес, сонымен қатар белгілі бір шығармашылық деңгейі бар туындылар ғана пайдаланылады. Жоғарғы Соттың пікірінше, шығармашылық автордан өзінің ерекше субъективті қалауын, эстетикалық талғамын, шығармашылық шешім қабылдау қабілетін көрсетуді талап ететін шығарманың нысанын сипаттайды, сондықтан бұл ерекше және күтпеген жағдай. Бұл авторлық құқықты қорғаудың көлемін анықтайды. Жоғарғы Сот атап өткендей, авторлық монополия туындының қорғаудың көрсетілген критерийлеріне сәйкес келмейтін элемент-

теріне таралмайды. Туындыларды құқықтық қорғау жан-жақты емес, тек бастапқы элементтерге ғана таралады [14].

Осылайша, түпнұсқалық критерийді қолдана отырып, авторлық құқықты қорғау бір мезгілде шығармашылықтың нәтижесі болып табылатын түпнұсқа емес, шығармашылық емес мазмұны бар туындыларды жоққа шығаруы мүмкін.

Қазіргі уақытта қорғаныстың төменгі деңгейін анықтау тұжырымдамасы барған сайын назар аударуда. Шығармашылық деңгейі төмен жұмыстарды ажырататын қызықты тәсіл.

Түрлі жұмыстарды шығармашылықтың елеусіз деңгейімен сипаттауға болады деп саналады. Атап айтқанда, оларға көптеген каталогтар, жарнамалық брошюралар мен ұрандар, қозғалыс бағыттарының сипаттамасы, әр түрлі сәндік-қолданбалы бұйымдар (жиһаз, шамдар, сәнді киімдер және т.б.), географиялық карталар мен жоспарлар, көптеген жинақтар (мысалы, телефон анықтамалары) жатады. Сонымен қатар, шығармашылықтың елеусіз деңгейі көптеген компьютерлік бағдарламалар мен деректер қорына, эстрадалық музыкалық өнімдерге, телебағдарламаларға және бірқатар ғылыми өнер туындыларына (әр түрлі техникалық схемалар мен сызбалар) тән. Айта кетейік, бүгінгі күні бұқаралық өнер логикасы көптеген шығарма түрлерінің форматын стандарттауды анықтайды, бұл олардың шығармашылық сипаттағы деңгейінің төмендеуіне әкеледі [14].

Бүгінгі таңда Еуропада туындының өзіндік ерекшелігін талап етуден бас тарту, авторлық құқық объектілерін кеңейту, инвестицияларды қорғау функциясын күшейту және сәйкесінше авторлық құқықты үнемдеу, түпнұсқа және түбегейлі қайталанатын зияткерлік өнімдер үшін бірыңғай құқықтық режимді қалыптастыру әрекеттері бағытында кері қозғалыс байқалады. Алайда, ұсынылғандай, копирайт жүйесі тетігінің негізгі элементтерінің рецепциясы АҚШ-та осы жүйені практикалық қолдану тәжірибесін талдаумен және тиісінше америкалық құқық қолданушыны оны жеткілікті тиімді емес деп тануға және авторлық монополия саласынан жалпыға бірдей қолжетімді зияткерлік өнімдерді алып тастай отырып, қорғау қабілеттілігі стандартын арттыруға мәжбүрлеген негіздермен сүйемелденуі тиіс [14].

Осылайша, туындыларды қорғау қабілеттігі критерийлерін анықтау практикалық сипаттағы өзекті мәселе болып табылатыны және оның шешімі қандай шығармалардың

авторлық құқық қорғауына ие бола алатынын анықтау үшін қажет екені белгілі болды. Қазіргі уақытта авторлық құқық объектісі ретінде танылмайтын объектілердің тізбесін жай ғана анықтау жеткіліксіз екені анық, өйткені, сот тәжірибесі көрсеткендей, тіпті ақпараттық хабарламалардың да шығармашылық сипатқа ие екендігін көруге және сол арқылы оларға құқықтық қорғауды кеңейтетінін байқауға болады. Демек, туындыларды қорғау қабілеттілігі критерийлеріне жаңаша қараудың уақыты жетті.

Детектив жанрындағы шығармаға қатысты дауларға қатысты қазақстандық сот тәжірибесінің бір мысалын қарастырайық.

Алматы қаласы Алмалы ауданының № 2 аудандық соты азаматтық істі Талап қоюшы А.М.-ның талап арызы қаралды, талап қоюдың мәні бойынша Талап қоюшы соттан Жауапкерлерге фильмнің 3, 6, 8-сериялары сценарийлерін жазу кезінде оның кітабын пайдалану фактісін көпшілік алдында мойындауға міндеттеуді, Талап қоюшы сценарийлер мен кітаптың салыстырмалы талдауы Жауапкерлердің оқиғалар мен фактілерді кітаптан оның келісімінсіз алғанын көрсететінін дәлелдей отырып, авторлық құқықтарды бұзғаны үшін өтемақы өндіріп алуды, сценарийлер мен кітаптардың салыстырмалы талдауы жауапкерлердің оқиғалар мен фактілерді кітаптан өзінің келісімінсіз алғанын көрсетіп, моральдық зиянның өтемақысын өндіріп алуды сұрайды.

Талап қоюшы А.М. 2020 жылы Павлодар қ. «Баспасөз үйі» ЖШС-нен шығарылған «Хаттамадан тыс. Қазақстандағы атышулы қылмыстардың құпиялары» атты (бұдан әрі - кітап) кітаптың авторы болып табылады.

2021 жылы YouTube және Aitube бейнехостингтерінде (1,3,5,6,8 серияларында) режиссері және сценаристі А.А., ал, (1,3,5,6,8 серияларында) сценаристі С.В. және (1,3,5,6 сериялында) сценаристі Ә.Ә. болып табылатын, «5:32» деген атаумен (бұдан әрі - фильм) веб-сериал көрсетілді.

Жауапкерлер кітапта жазылған фактілер мен мән-жайлар авторлық құқық объектілері болып табылмайтындықтан, талап қою дәйектері негізсіз екендігін дәлелдей отырып, қылмыс туралы мәліметтер ақпараттық сипатта болатындығын және авторлық құқықпен қорғалмайтындығын негізге ала отырып, талапты қанағаттандырмауды сұрады.

А.М.-нің «Хаттамадан тыс. Қазақстандағы атышулы қылмыстардың құпиялары» атты кітабы Қазақстан Республикасының аумағында әртүрлі уақыт кезеңдерінде жа-

салған ең жан түршігерлік және резонансты қылмыстардың жинағы болып табылады.

Бұл кітапты жазу барысында Талап қоюшының екі жыл бойы ІІМ мен республика соттарының мұрағаттарын, қылмыстық істердің материалдарын зерттеу бойынша біршама жұмыстар атқарғаны анықталды. Сондай-ақ, кітапта қылмысты ашуға тікелей қатысқан бұрынғы тәртіп сақшыларының естеліктері де авторлық түсіндірме арқылы қолданылған.

Аталғандарды негізге ала отырып, сот А.М. кітабының материалдарды іріктеу және орналастыру бойынша шығармашылық еңбектің нәтижесін қамтитыны сөзсіз, демек, ҚР АҚ-нің 972-бабы 3-тармағының талаптарына жатады деген қорытындыға келеді.

Кітапта Азаматтық кодекстің 976-бабының талабына сәйкес авторлық құқықты қорғау белгісі болып табылатын Копирайт белгісі бар. Жауапкерлердің кітапты негізгі дереккөз ретінде емес, факт-чекинг (фактілерді тексеру) ретінде пайдаланғаны туралы дәлелдерін сот негізсіз және соттың назарына лайық емес деп таниды.

Бұдан бөлек, сотқа Жауапкерлер кітапты басқа ашық көздермен қатар пайдаланғандарын түсіндірді, ал, соттың пікірінше, олардың іс-әрекеттерінде Авторлық құқық туралы заңның 16-бабының талаптары бұзылмағандығын дәлелдей алмайды.

Сотта «Маньяк аңшылары» фильмінің 3, 6, 8 эпизодтарының, сондай-ақ «Маньяктер» кітабының 6-тарауының сценарийлерін зерделенді. Зерттеу барысында «Жүйесіз маньяк» 3-бөлімінің сюжеті толығымен («Талдықорған маньяк» тарауы, 376-бет) кітабынан алынғандығы анықталды. Бұл серияның сюжеттік желісі кітапта егжей-тегжейлі сипатталған оқиғаларды толық қайталайды, тіпті ең ұсақ бөлшектерге дейін (мысалы, машинаның капотындағы әйелдердің кеуделері және т.б.). 6, 8-серияларға келетін болсақ, онда оқиға желісі мен жекелеген бөлшектерде ұқсастық (аз дәрежеде) танылады.

Іс бойынша авторлық сараптама тағайындалды, сарапшының 2023 жылғы 23 қаңтардағы № 7855 қорытындысына сәйкес 3 сериялы кітап пен сценарий арасында 5 сәйкестік, кітап пен 6 серия арасында 3 сәйкестік, кітап пен 8 серия арасында 1 сәйкестік анықталды.

Жауапкерлер авторлық құқықты бұзушылықтардың жоқтығы туралы өз дәлелдерінде зияткерлік меншік құқығы саласындағы мамандар болып саналатын белгілі ғалымдардың сараптамалық қорытын-

дысына сілтеме жасайды, онда бірінші сұрақ қойылады - аудиовизуалды туындылар мен олардың сценарийлері контрафактілі, бұл А.М.-ның жеке мүліктік емес немесе мүліктік авторлық құқықтарын бұзады ма?

Нормативтік қаулының 23-тармағының талабына сәйкес туындылардың және (немесе) фонограммалардың контрафактілік даналарының ұғымы заңды болып табылады, сондықтан сарапшыға туындылардың немесе фонограммалардың жалған даналары туралы мәселені көтерудің қажеті жоқ. Осыған сүйене отырып, сот аталған қорытындыларға сыни көзқараспен қарап, оларды есепке алмаған.

Сонымен қатар, іс материалдарында фильм мен кітаптың сәйкестігіне талдау жүргізген Б.Б. есімді маманның қорытындысы берілген. Оның қорытындысына сәйкес, «5:32» веб-сериалының әрбір эпизодына сценарий жазу үшін авторларда маньяктар туралы қылмыстық істерден айтарлықтай базасы, куәлар мен куәгерлердің әңгімелері, сондай-ақ құқық қорғау органдарының кеңестері болуы тиіс. Алайда, БАҚ материалдарына берілген сілтемелерді пайдалана отырып, жобаның сценарийін жасап, сапалы режиссурасын жасау мүмкін емес. Жалғыз балама нұсқа - қылмыстық істер бойынша материалдар жинағы түріндегі дайын, жүйеленген және жақсы жобаланған дереккөздің болуы, онда да нақты үкімдер мен басқа да құжаттар болуы тиіс. Зерттеуге арналған жалғыз дереккөз ретінде оған тек А.М.-нің кітабы ұсынылғандықтан, дәл осы шығарма «5:32» веб-сериалының сценарийлерін қоса жазудың негізгі көзі болды деп есептейді.

Сарапшы тікелей және жанама сәйкестіктер кестесін келтіріп, оларға нақты жағдайларға сәйкес сипаттама бергендіктен және жауапкерлердің теріске шығарылмаған тарабы болғандықтан, сот бұл қорытындыны негізді және назар аударуға тұрарлық деп тапты.

Талап қоюшы тарап ҚР АПК-нің 73-бабы 1-тармағының 2-бөлігінің, сондай-ақ 65-бабының талаптарын бұзады деп санап, Жауапкерлер ұсынған дәлелдемелерден Алматы қалалық сотының 2001 жылғы 28 қыркүйектегі (қылмыскерлер тобына қатысты) үкімін және Алматы облысының қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының 2011 жылғы (М. қатысты) үкімін алып тастау туралы өтініш білдірді.

Талап қоюшының дәйектері сот отырысында расталғанын ескере отырып, сот онда көрсетілген дәлелдерді негізді, ал өтінішхат қанағаттандырылуға тиіс деп таныды.

Осылайша, сот отырысында судья туындыны заңсыз пайдалану фактісі бар деген қорытындыға келді - А.М.Жалдиновтың «Хаттамадан тыс. Қазақстандағы атышулы қылмыстардың құпиялары» кітабы толығымен расталды.

Авторлық құқық объектісі болып табылатын кітапты Жауапкерлер сценарий жазуда автордың келісімінсіз пайдаланғандықтан, тиісінше Талап қоюшының авторлық құқықты бұзғаны үшін Жауапкерлерден өтемақы өндіріп алу туралы қойған талаптары негізді және қанағаттандырылуға жатады деп таныды.

Алайда сот талап қою талаптарын ішінара қанағаттандырды, себебі Талап қоюшы тараптан 15000 АЕК мөлшерінде мәлімделген өтемақы сомасы жеткілікті дәрежеде негізделмегендіктен, сондай-ақ, Талап қоюшының нақты шығындары туралы мәліметтері ұсынылмағандықтан, сот шешімнің негізділігі мен әділдігі өлшемдеріне сүйене отырып, авторлық құқықты бұзғаны үшін өтемақының мөлшерін 1000 АЕК мөлшерінде айқындау қажет деп санайды, бұл Жауапкерлерден Талап қоюшының пайдасына бірлескен тәртіпте өндіріп алуға жататын 3 450 000 теңге сомасына баламалы болып табылады.

Сот «Авторлық құқық туралы» Заңның 15-бабы 1-бөлігі 1-тармағының ережелерін ескереді, оған сәйкес туындының авторы деп танылу құқығы және оны тануды, соның ішінде, егер іс жүзінде мүмкін болса, туынды кез келген жария пайдаланылған кез келген жағдайда оның даналарына автордың есімін тиісті түрде көрсету арқылы тануды талап ету құқығы (авторлық құқық) болып табылады. Заңның осы нормасын негізге ала отырып, «5:32» веб-сериясындағы «Жүйесіз маньяктың» 3-сериясын, «Адам жегіш Банданың» 6-сериясын, «Шалқардың үйлену тойы» 8 сериясын жазу кезінде аталған сериалдың титрларында заңды және негізделген осындай пайдалану фактісін есепке отырып, Жауапкерлер «Хаттамадан тыс. Қазақстандағы атышулы қылмыстардың құпиялары» кітабын пайдалану фактісін жария түрде тануға міндеттеу бөлігінде талап қою талаптары қанағаттандырылуға жатады.

Сот Жауапкерлерден Талап қоюшының пайдасына моральдық зиянды өтеу есебіне өндіріп алуға жататын өтемақы мөлшерін айқындау кезінде, Талап қоюшының өзіне келтірілген моральдық зиянның ауырлығын

субъективті бағалауы ретінде назарға алса, Талап қоюшының моральдық зиян келтіру дәрежесін куәландыратын объективті деректер де, оған қатысты жасалған құқық бұзушылық нәтижесінде туындаған зардаптардың ауырлығына осыған байланысты парасаттылық, әділеттілік және жеткіліктілік критерийлерін басшылыққа ала отырып, сот Жауапкерлерден Талап қоюшының пайдасына 1 000 000 моральдық зиян үшін өтемақы өндіріп алу мүмкін және жеткілікті деп тапты⁷.

Айта кетейік, апелляциялық сатыда сот шешімі өзгеріссіз қалдырылды.

Осы мысалға сүйене отырып, келесідей қорытындыларды жасауға болады:

1. авторлық құқық объектісі деп тану үшін шығарманың шығармашылық еңбектің нәтижесі болып табылатыны анықталуы тиіс;
2. Копирайт белгісі бар ма;
3. материалдың сәйкестігін анықтау үшін авторлық сараптама жүргізу қажет;
4. туынды шығарманың сәйкестігі мен туынды жұмыстың қайнар көзін талдау.

Қорытынды

Интеллектуалдық қызметтің нәтижелері - бұл ақыл-ой, шығармашылық әрекеттің нәтижесі, мұнда материалдық емес объектіні қорғауды қамтамасыз ету үшін ойды объективті формаға келтіру маңызды орын алады [1]. Әрине, зияткерлік меншік объектілерінің азаматтық құқықтардың басқа объектілеріне тән емес өзіндік сипаттамалары бар, мысалы, олардың материалдық емес сипаты мен идеалдылығы.

Қазіргі уақытта ҚР заңнамасына сәйкес туындының шығармашылық сипаты мен формасы қорғауға қабілеттілік критерийлері болып табылады. Шынайылық өлшемді қолдануға қатысты, бұл тәсіл сыни тұрғыдан бағалануы тиіс деп есептейміз, себебі авторлық-құқықтық қорғауды қолданумен шығармашылық еңбектің нәтижесі болып табылатын бірегей емес туындылар жоғалады.

Өз кезегінде детективтің негізінде жазылған баяндаудың ерекшеліктері мен көркемдік идея, біздің ойымызша, детективтік әдеби жанрды дербес деп тану үшін жеткілікті болып табылады, ал детектив жанры қорғауға қабілеттілік критерийлері сақталған жағдайда ғана Қазақстан Республикасының авторлық құқық объектілерінің жүйесіне енгізілуі тиіс.

⁷ Дело №7520-22-00-2/6831 от 28 февраля 2023 года // BESTPROFI Opensud.kz ақпараттық жүйесі (жүзінген күн 22.11.2023 жс.)

ӘДЕБИЕТ

1. Амангельды А.А. Оборотоспособность прав в сфере интеллектуальной собственности // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37906435&pos=6;-198#pos=6;-198&sdoc_params=text%3D%25D0%25B8%25D0%25B4%25D0%25B5%25D0%25B0%25D0%25BB%25D1%258C%25D0%25BD%25D0%25B0%25D1%258F%2520%25D0%25BF%25D1%2580%25D0%25B8%25D1%2580%25D0%25BE%25D0%25B4%25D0%25B0%26mode%3Dindoc%26topic_id%3D37906435%26spos%3D1%26tSynonym%3D1%26tShort%3D1%26tSuffix%3D1&sdoc_pos=0 (жүгінген күн 22.11.2023 ж.)
2. Мастер казахского жанра Кемель Токаев: книжная выставка // <https://semeilib.kz/?p=26363&lang=ru> (жүгінген күн 22.11.2023 ж.)
3. Шакиев М.Н. Наследие Кемеля Токаева и воспоминания современников // Известия Коми научного центра Уральского отделения Российской Академии наук. - № 1. – 2022. – С. 116-119.
4. К. Бердецкий. Личность. Дипломат. Президент // <https://z-taraz.kz/lichnost-diplomat-prezident/> (жүгінген күн 22.11.2023 ж.)
5. Российское гражданское право: Учебник: в 2 т. Т.1: Общая часть. Вещное право. Наследственное право. Интеллектуальные права. личные неимущественные права / Отв. ред. Е.А. Суханов. – М.: Статут, 2010. – 960 с.
6. Судариков С.А. Право интеллектуальной собственности: учебник. – М.: Проспект, 2009. – 368 с.
7. Братусь Д.А., Братусь Д.В. Авторское право, смежные права правовая охрана средств индивидуализации: Практикум, статьи. Учебное пособие / Под ред. Д.А. Братуся. – Алматы: Lex Analitik; Юрист, 2010. – 284 с.
8. Косякова Ю.Л. Критерий творчества как признак объекта авторского права // Актуальные проблемы российского права. - № 4. – 2009. - С. 163-171.
9. Алимбеков М.Т., Абдиев Ж.Н., Абдрасулова Г.Э. Споры о праве интеллектуальной собственности: практическое пособие. – Астана, 2010. – 251 с. // https://sud.gov.kz/sites/default/files/page_docs/spory_o_prave_intellektualnoy_sobstvennosti.pdf (жүгінген күн 22.11.2023 ж.)
10. Гражданское право: учебник: в 3 т. Т. 3. 4-е изд., перераб. и доп. / Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. – М.: ТК Велби, Проспект, 2006. – 784 с.
11. Кашанин А.В. Развитие учения о форме и содержании произведения в доктрине авторского права проблема охраноспособности содержания научных произведений // "Проблемы авторско-правовой охраны произведений с незначительным уровнем творческого характера. Сравнительно-правовое исследование": ГУ-ВШЭ "Консультант Плюс" // <https://www.hse.ru/data/827/937/1224/%D0%9A%D0%B0%D1%88%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BD%20%D0%90.%D0%92.%20%D0%A0%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B5%20%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F%20%D0%BE%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B5%20%D0%B8%20%D1%81%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B8%201.doc> (жүгінген күн 22.11.2023 ж.)
12. Копылов А.Ю. Творчество как условие охраноспособности произведения // Имущественные отношения в РФ. - № 12. - 2019. - С. 56-62.
13. Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co., 499 U.S. 340 (1991) // <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/499/340/> (жүгінген күн 22.11.2023 ж.)
14. Кашанин А.В. Практика авторско-правовой охраны произведений с незначительным уровнем творческого характера в иностранных правовых порядках // "Проблемы авторско-правовой охраны произведений с незначительным уровнем творческого характера. Сравнительно-правовое исследование": ГУ-ВШЭ "Консультант Плюс" // <https://www.hse.ru/data/518/449/1233/%D0%9A%D0%B0%D1%88%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BD%20%D0%90.%D0%92.%20%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B9%20%D0%BE%D1%85%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%8B%202.doc> (жүгінген күн 22.11.2023 ж.)

REFERENCES

1. Amangeldy A.A. *Oborotosposobnost prav v sfere intellektual'noy sobstvennosti* // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37906435&pos=6;-198#pos=6;-198&sdoc_params=text%3D%25D0%25B8%25D0%25B4%25D0%25B5%25D0%25B0%25D0%25BB%25D1%258C%25D0%25BD%25D0%25B0%25D1%258F%2520%25D0%25BF%25D1%2580%25D0%25B8%25D1%2580%25D0%25BE%25D0%25B4%25D0%25B0%26mode%3Dindoc%26topic_id%3D37906435%26spos%3D1%26tSynonym%3D1%26tShort%3D1%26tSuffix%3D1&sdoc_pos=0 (zhügingen kün 22.11.2023 zh.)
2. Master kazakhskogo zhanra Kemel' Tokayev: knizhnaya vystavka // <https://semeylib.kz/?p=26363&lang=ru> (jügingen kün 22.11.2023 j.)
3. Shakiyev M.N. Naslediye Kemelya Tokayeva i vospominaniya sovremennikov // *Izvestiya Komi nauchnogo tsentra Ural'skogo otdeleniya Rossiyskoy Akademii nauk.* - № 1. – 2022. – S. 116-119.
4. K. Berdetskii. Lichnost'. Diplomat. Prezident // <https://z-taraz.kz/lichnost-diplomat-prezident/> (jügingen kün 22.11.2023 j.)
5. Rossiyskoye grazhdanskoye pravo: Uchebnik: v 2 t. T.1: Obshchaya chast'. Veshchnoye pravo. Nasledstvennoye pravo. Intellektual'nyye prava. lichnyye neimushchestvennyye prava / Otv. red. Ye.A. Sukhanov. – M.: Statut, 2010. – 960 s.
6. Sudarikov S.A. *Pravo intellektual'noy sobstvennosti: uchebnik.* – M.: Prospekt, 2009. – 368 s.
7. Bratus' D.A., Bratus' D.V. *Avtorskoye pravo, smezhnyye prava pravovaya okhrana sredstv individualizatsii: Praktikum, stat'i. Uchebnoye posobiye / Pod red. D.A. Bratusya.* – Almaty: Lex Analitik; Yurist, 2010. – 284 s.
8. Kosyakova YU.L. *Kriteriy tvorchestva kak priznak ob'yekta avtorskogo prava // Aktual'nyye problemy rossiyskogo prava.* - № 4. – 2009. - S. 163-171.
9. Alimbekov M.T., Abdiev Zh.N., Abdrasulova G.E. *Spory o prave intellektual'noy sobstvennosti: prakticheskoye posobiye,* Astana, 2010. – 251 s. https://sud.gov.kz/sites/default/files/page/docs/spory_o_prave_intellektualnoy_sobstvennosti.pdf (jügingen kün 22.11.2023 j.)
10. *Grazhdanskoye pravo: uchebnik: v 3 t. T. 3. 4-ye izd., pererab. i dop. / Pod red. A.P. Sergeyeva, YU.K. Tolstogo.* – M.: TK Velbi, Prospekt, 2006. – 784 s.
11. Kashanin A.V. *Razvitiye ucheniya o forme i sodержanii proizvedeniya v doktrine avtorskogo prava problema okhranosposobnosti sodержaniya nauchnykh proizvedeniy // "Problemy avtorsko-pravovoy okhrany proizvedeniy s neznachitel'nym urovnem tvorcheskogo kharaktera. Sravnitel'no-pravovoye issledovaniye": GU-VSHE "Konsul'tant Plyus" // https://www.hse.ru/data/827/937/1224/%D0%9A%D0%B0%D1%88%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BD%20%D0%90.%D0%92.%20%D0%A0%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B5%20%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F%20%D0%BE%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B5%20%D0%B8%20%D1%81%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B8%201.doc.* (jügingen kün 22.11.2023 j.)
12. Kopylov A.YU. *Tvorchestvo kak usloviye okhranosposobnosti proizvedeniya // Imushchestvennyye otnosheniya v RF.* - № 12. - 2019. - S. 56-62.
13. *Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co., 499 U.S. 340 (1991)* // <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/499/340/>
14. Kashanin A.V. *Praktika avtorsko-pravovoy okhrany proizvedeniy s neznachitel'nym urovnem tvorcheskogo kharaktera v inostrannykh pravoporyadkakh // "Problemy avtorsko-pravovoy okhrany proizvedeniy s neznachitel'nym urovnem tvorcheskogo kharaktera. Sravnitel'no-pravovoye issledovaniye": GU-VSHE "Konsul'tant Plyus" // https://www.hse.ru/data/518/449/1233/%D0%9A%D0%B0%D1%88%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BD%20%D0%90.%D0%92.%20%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B9%20%D0%BE%D1%85%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%8B%202.doc* (jügingen kün 22.11.2023 j.)